

EUROPEIZACIJA POLITIKE: IZGRADNJA KATEGORIJALNOG APARATA EUROPSKIH STUDIJA

Damir Grubiša

*Sveučilište u Zagrebu,
Fakultet političkih znanosti*

Izvorni znanstveni rad

Sažetak

U članku se obrađuje problem europeizacije, jedan od ključnih pojmova koji se razvio unutar europskih studija u posljednjih desetak godina, od trenutka usvajanja i stupanja na snagu Maastrichtskog ugovora. U prvom dijelu obrađuju se različiti modeli europeizacije u širem kontekstu nego što je to konceptualni okvir Europske unije, u kojem se i javlja fenomen europeizacije. Stoga se pokušava izgraditi tipologija širih pristupa određivanju fenomena i procesa europeizacije, koja obuhvaća šest poimanja europeizacije: prvi je pristup geografsko-politički, gdje se pod europeizacijom poimlje promjene u vanjskim granicama Europe, od redukcijškoga svođenja Europe na zemlje Zapadne i Srednje Europe, do proširenja pojma Europe rubnim državama; drugo je poimanje europeizacije povezano s razvojem političkih institucija na europskoj razini. Treća definicija identificira europeizaciju kao izvoz oblika političke organizacije, koji polazi od iskustva europske kolonizacije, a danas se modificirao u širenje europskih vrijednosti snagom primjera na druge kontinente; četvrti je model europeizacije poistovjećivanje s projektom europskog ujedinjenja, s procesom integracije koji završava u federalnoj, ujedinjenoj Europi; peta je varijanta penetracija europskog modela višerazinske vladavine u nacionalne sustave vladavine, a očituje se u adaptaciji, konvergenciji i harmonizaciji političkih i pravnih sustava država članica. Autor toj klasičnoj tipologiji dodaje i šestu, koju naziva retrospektivnom europeizacijom, a koja podrazumijeva europeizaciju kao identifikaciju s tradicionalnim europskim vrijednostima prije nastanka EZ-a i EU-a, prvenstveno s tradicijskim, kulturnim i vjerskim identitetom iz predintegracijskog razdoblja. U drugom dijelu obrađuju se razne definicije europeizacije koje su proizišle iz empirijskih istraživanja, a autor i tu izdvaja pet vrsta definicija koje se međutim ne isključuju, nego plastično ukazuju na složenost fenomena. Na kraju se nudi model istraživanja koji bi u hrvatskom slučaju ispitao validnost pojma europeizacije i u komparativno-političkoj analizi pokazao učinak procesa europeizacije na promjene političkoga sustava i klasičnoga poimanja politike i u Hrvatskoj, kao sastavni dio procesa izgradnje kategorijalnog aparata europskih studija.

1. Različiti modeli europeizacije: uvod u definiciju

Europeizacija je postala prilično pomodan pojam u društvenim znanostima koje se bave europskim integracijama. Očito je da je to pojam koji spada u novi politički, odnosno politološki vokabular europskih studija. Neki smatraju da bi bilo primjerenije govoriti o eurounionizaciji negoli o europeizaciji jer je pojam Europe profaniran u njezinim negativnim prisporobama. Phinnemore i McGowan navode da bi valjalo upotrebljavati primjereniji pojam "EUization" (Phinnemore i McGowan, 2004). Primjerice, ako je Europa "mračni kontinent", kako kaže Mazover, i ako promotrimo onaj koncept Europe koji su odbacili očevi, osnivači Europske zajednice kao pojam bremenit najgorim patološkim procesima ljudskog roda kao što su holokaust, prisilna evangelizacija, brutalna kolonizacija i razne varijante genocida i totalitarnih režima, onda bi pojam "europeizacija" uključivao i one konotacije koje pripisujemo pojmovima balkanizacija, afrikanizacija i sl. (Mazover, 2004).

No pojam europeizacije ušao je među znanstvenike koji su se bavili europskim integracijama početkom sedamdesetih i koincidirao je s prvim proširenjem EU-a. Od prvoga proširenja 1973. godine pa sve do petoga proširenja 2004. godine taj je pojam mutirao, a onda se u punom sjaju – i u fokusu znanstvenih istraživanja – pojavio u procesima pripreme petoga proširenja, dakle onoga koje je bilo najmasovnije i koje je u okrilje EU-a dovelo zemlje u tranziciji, one na putu demokratizacije. No Anderson, primjerice, govori i o "europeizaciji" Njemačke, a Geddes će utvrditi da je ona zahvatila i Veliku

Britaniju, više od drugih zemalja članica EU-a, nakon čega će Allen upozoriti na prividan paradoks Velike Britanije kao primjera europeizirane vlade u neeuropeiziranoj politeji (Anderson, 2005; Geddes, 2004; Allen, 2005). Naravno, tu su u uporabi, konkurentno, još i druga značenja pojma pa neće biti naodmet da pokušamo klasificirati uporabu pojma europeizacije u različitim kontekstima.

Prvo, pod pojmom europeizacije, kako kaže Radaelli, koji je pokušao obraditi europeizaciju iz teorijske perspektive i analizirati postojeće pristupe u politologiji europske integracije, mnogi autori poimlju promjenu u vanjskim teritorijalnim granicama, kao kod proširenja u smislu *widening*, a ne *enlargement* (Radaelli, 2000). Europeizacija se stoga može primijeniti na proširenje vanjskih granica Europske unije. Ta uporaba pojma europeizacija pretpostavlja da je Europa geografski pojam, čije vanjske granice mogu biti određene i definirane, kako smatraju Jönssen, Tägill i Törnquist (2000). Promjena koju implicira takav proces europeizacije kvazimehanička je, determinirana onime što mi razumijevamo pod geografskim granicama Europe. U tom smislu europeizacija je proces koji nije ishod samo racionalnog izbora i *cost-benefit* analize, nego je to proces u koji konfluiraju (utiču) predeterminirane pretpostavke uz predeterminirane preferencije postojećih zemalja članica. Problem nastaje samo onda kada se proces takve europeizacije vanjskih granica sukobi s relativnošću pojma Europe i s činjenicom postojanja dviju zemalja koje Europu svode samo na dio jedinstvenog euroazijskoga kontinenta, a to su zemlje koje već dugi niz godina izazivlju dvojbe zagovornika i protivni-

ka širenja europske integracije – Turska i Rusija, čiji je teritorij velikim dijelom izvan onoga što mi shvaćamo kao europski kontinent.

Druga je definicija europeizacije ona koju daju Risse, Cowles i Caporaso (2001); oni definiraju europeizaciju kao pojavu i razvoj, na europskoj razini, distinktivnih struktura vladavine (*governance*), što znači političkih, pravnih i socijalnih institucija povezanih s procesom rješavanja problema (*problem solving*) koji formalizira interakciju među akterima, i jednako tako kao mrežu javnih politika specijaliziranih za kreiranje autoritativnih europskih pravila. Pri rješavanju problema ciljevi postaju zajednički, a akteri postaju dionicima procesa usvajanja zajedničkih vrijednosti, dok je institucionalna promjena ishod dobrovoljnih sporazuma među relevantnim akterima. Izazov institucionalnoj arhitekturi predstavlja otkrivanje ili dizajniranje oblika organizacije i vladavine koji sve sudionike dovodi do toga da ispadaju bolji nego što bi bili da djeluju sami, za svoj račun i bez te interakcije. Primjerice, Europska se unija shvaća kao involvirani nadnacionalni nad-akter u stalnom tražanju za pravom formulom izgradnje trajnih i stabilnih političkih institucija da bi time poboljšala funkcionalnost, legitimaciju i kredibilitet institucija vladavine, kako drži Patten (2001). Iz te perspektive sudionici se prvo moraju dogovoriti o zajedničkim ciljevima i supstancijalnim političkim programima, a tek tada moraju razviti institucionalne aranžmane kao izvedbene organizacijske instrumente za implementaciju svojih politika. Po tom shvaćanju europeizacija se odnosi na proces institucionalizacije i izgradnje političke zajednice koji se odvija na europskoj

razini, dakle u okviru same Europske unije.

Treće je poimanje europeizacije ono koje ju vidi kao širenje načina života i proizvodnje, kulture svakidašnjeg života, političkih načela, institucija i identiteta, ostavljajući po strani dilemu o protežnosti europskoga kontinenta i njegovih granica, koje i ne mogu postojati kao granice odijeljene od drugih kontinenata, nego je to stvar konvencije, osobito u slučaju Rusije i kavkaskih država na istoku. Dok se u prošlosti širenje europskih modela organizacije i vlasti (dakle ne vladavine u smislu *governance*, nego europske dominacije), često odvijalo u obliku kolonizacije, prisile i nametanja, europske institucije i načela značila su destrukciju tradicija i institucija društava i *politeja* na drugim kontinentima. Tako su europske institucije i politička kultura vojnim nametanjem uništile i potkopale koherentnost etabliranih političkih zajednica i društava i izazvale protumobilizaciju, konfrontacije i konflikte koji su otežali, ako ne i onemogućili nenasilnu evoluciju tih političkih modela vlasti. Budući da su najveće europske države izgubile svjetsku hegemoniju, hijerarhijski nalog i prisila sada su najmanje vjerojatno sredstvo širenja europskih institucija i načela izvan Europe (Olsen, 2003).

Europeizacija preko EU-a sada se odvija ovisno o atraktivnosti modela koji nude europske institucije, procesi, akteri i vrijednosti te o racionalnom prihvaćanju komparativnih prednosti takvih institucionalnih aranžmana u odnosu na postojeće, domaće, neeuropske. Europeizacija je tako proces u kojem se europske institucije šire svijetom ne zato što iza toga stoji fizička sila, nego zato što je Europa – socijalna

sila, politički model koji djeluje atraktivnošću “soft-powera”, kako kaže Mario Telo’ (2004). Razumjeti širenje europskih institucija na nenasilan način znači shvatiti različitost, privlačnost, vitalnost i legitimitet europskog modela. Slično se događalo i s američkim modelom, kako konstatira Nye (2002), a devoluciju “američkoga sna” i njegovo uzmicanje pred “europskim snom” uspješno tematizira Rifkin u svojoj analizi (Rifkin, 2004).

Četvrto poimanje europeizacije definira je kao političku vježbu pretvaranja Europe u jači, koherentan politički entitet. To podrazumijeva proces u kojem će se suverene države ujediniti u jedan jedini sustav vladavine, koji nužno asocira na prvotne federalističke projekte. No u zlatno doba federalističke ideje i konjunktive federalističkih teorija politologija još nije razvila pojam *governance* – pojam vladavine nasuprot vladanju vlasti. Stoga takvo poimanje europeizacije ne završava nužno u federalnoj Europi, nego u onakvoj Europi kakvu djelomično odražava pojam Europske unije iz Maastrichtskog ugovora – sve bliža, sve “ujedinjenija” unija – “an ever closer Union”. Europeizacija je tako shvaćena kao politički projekt kojemu je cilj produbljivanje integracije europskoga kontinenta. Takav koncept europeizacije vodi nas k izučavanju promjene kao procesa uzajamne adaptacije i surazvijajućih institucija i prakse (Olsen, 2003).

Konačno, peta koncepcija europeizacije usredotočuje se na promjene u domaćim institucijama vladavine i politike. Te su promjene konzekvence razvoja političkih institucija, identiteta i javnih politika na europskoj razini. Razvoj, ili bolje reći “razvoji”, tretiraju se kao eksplanatorni faktori, a promjene u

domaćim sustavima vladavine kao zavisne varijable. U tom je slučaju zadaća političke znanosti objašnjenje kako dolazi do različitih odgovora domaćih institucija i procesa na pritiske koji dolaze s europske razine, pri čemu ti pritisci nisu koroborirani prisilom, nego oni me što bismo mogli nazvati “snagom primjera” i atraktivnošću modela, koji u određenim slučajevima može poslužiti kao stimulans, poticaj ili čak kao *deus ex machina* za nerješive sklopove političkih konflikata u okviru domaće politike. Kakvi su uzorci adaptacije domaćih političkih sustava na impulse i stimulacije koji dolaze s europske razine? Kolika je, također, rezistentnost domaćih institucija na promjene i njihova robusnost? To su dvojbe i pitanja koja se nameću pri razmatranju tako koncipirane europeizacije. Kao što kaže Hellen Wallace, ekstenzivna i intenzivna penetracija domaćih institucija kao rezultat poticaja s europske razine vladavine nije jednako učinkovita ni u svim zemljama ni unutar pojedine zemlje u svim područjima (Wallace, 1999). Opiranje takvoj penetraciji također je činjenica koja se manifestira i svjedoči o osobinama domaćih političkih institucija i o umješnosti aktera političkog života da usvoje promjene ili da im se odupru. Europeizacija domaće politike nije ograničena samo na strukturalne promjene i promjene politika: europske vrijednosti i paradigme politika (*policy paradigms*) također variraju u stupnju internalizacije, odnosno interiorizacije utječući na različite načine na politički diskurs domaće politike. Što je veća otvorenost domaćega političkoga sustava prema vrijednostima sustava vladavine na europskoj razini, to je veća i mogućnost ubrzane demokratizacije uz razvijanje i nekih vlastitih dostignuća

koja idu mimo interioriziranih vrijednosti, politika i institucionalnih aranžmana. To se već dogodilo, primjerice u Češkoj i Mađarskoj u slučaju dijaloga s civilnim društvom, kako ističe Ágh koji se posebno bavio europeizacijom mađarske politeje (Ágh, 2004).

Peti je oblik europeizacije dakle domaći učinak, sraz institucija na europskoj razini u doticaju s postojećim domaćim sustavom vladavine ili pak s vlasti ako je riječ o još nepotpuno konsolidiranim demokracijama. Zato u svakom slučaju moramo utvrditi na kojem je stupnju razvoja naš vlastiti politički sustav prije negoli ocijenimo koliko je spreman za promjenu. O tih pet oblika europeizacije govori i Olsen držeći da ne postoji jedna velika teorija (*grand theory*) europeizacije koja nam može pomoći da shvatimo kako institucije suevoluiraju (*co-evolve*) u procesima međusobne adaptacije. Jednako tako ne postoji samo jedno pojednostavljeno objašnjenje o promjenama, institucijama i akterima koje može odraziti kompleksnost procesa europskih transformacija. Umjesto toga postoji ograničen repertoar modela institucionalne promjene srednjeg dometa, koji mogu pomoći razumijevanju europske dinamike.

No Olsenova tipologija ne vodi računa o još jednom obliku europeizacije koji valja pridodati tom registru peteročlane tipologije. Riječ je naime o "retrospektivnoj europeizaciji". Ona obuhvaća identifikaciju s pretežito tradicijskim kulturnim i političkim naslijeđem Europe, pri čemu je diskriminanta pripadanja europskom krugu, odnosno europskoj zajednici naroda i nacija, prvenstveno identifikacija sa zajedničkom poviješću i jedinstvom europskih država u doba suprotstavljanja neeu-

ropskim prijetnjama. Tako će retrospektivna europeizacija poslužiti istočnoeuropskim društvima koja su se oslobodila komunističke vladavine, osobito dominacije SSSR-a, da se brže vrate i integriraju u europsku zajednicu naroda i nacija. Pritom je riječ o presumiranom obliku zajedništva, gdje je identifikacijska atrakcija određena najjačom determinantom, a to je zajednička povijest i pripadanje kršćanskoj Europi. U slučaju većine zemalja petoga proširenja ta retrospektivna europeizacija značila je, uz istovremeno odbacivanje komunističkoga sustava vladavine, prvi korak i pretpostavku drugim dvama modelima europeizacije, a to je utiranje puta k omogućavanju penetracije institucija na europskoj razini u nacionalne sustave vlasti i njihovo postupno mijenjanje kroz proces približavanja i adaptacije, harmonizacije i konvergencije k promjeni sustava vlasti u cijeloj Europi u sustav europske, višerazinske vladavine. Taj je proces najbrže tekao u onim zemljama u kojima je faza retrospektivne europeizacije trajala relativno kratko, od trenutka raskida s komunističkim sustavom do prvog zakonodavnoga koraka povučenog u smjeru konvergencije novog nacionalnog zakonodavstva k osnovnim vrijednostima pravne stečevine EZ-a (ne još EU-a), u razdoblju od 1989. do 1993. Dakle retrospektivna je europeizacija ograničena pojava, slično kao i Geyerov izvoz oblika europske političke organizacije, institucija i normi izvan Europe kroz proces kolonizacije, uglavnom nasilnim putem (Geyer, 1989).

Kao i taj oblik europeizacije retrospektivna europeizacija ima dvostruku valenciju: s jedne je strane odigrala pozitivnu ulogu u inicijalnoj transformaciji komunističkih društava, ali je

kasnije nadomještena drugim oblicima europeizacije, konkretno europeizacijom kao penetracijom europskoga sustava vladavine u domaće institucije, aktere, vrijednosti i procese te još višim oblikom europeizacije kao sustavom izgradnje institucija i razvoja zajedničkih vrijednosti na europskoj razini, što znači kolektivni napor u smjeru zajedničkog konstitucionalnog inženjeringa Europe kao *politeje sui generis* (o kojoj, inače, govori Schmitter). Jedina zemlja kod koje je proces retrospektivne europeizacije trajao predugo i tako usporio prijelaz na druge, složenije oblike europeizacije jest Hrvatska, koju ovdje moramo uzeti kao specifičan slučaj. Naime Hrvatska je jedina zemlja od svih tranzicijskih zemalja koja je nakon odbacivanja komunističkoga sustava vladavine odbila ponudenu pomoć stručnjaka tadašnje Europske zajednice u dizajniranju svojega zakonodavstva kako bi se pripremila za trenutak kada će na red doći viši oblici europeizacije. Naravno, ponuđena pomoć – koja se materijalizirala u drugim zemljama – imala je za cilj postići konvergentnost novog, postkomunističkog zakonodavstva s tada postojećim vrijednostima pravne stečevine EU-a i već postignutim transformacijama, adaptacijama i harmonizacijom u starijim zemljama članicama, uključujući i zemlje članice “tvrde jezgre” EZ-a (originalnih šest država članica). To je dovelo do toga da je u Hrvatskoj faza retrospektivne europeizacije potrajala predugo, što je hrvatski pravni i politički sustav odvelo u divergentnom smjeru. Tek je nakon 1997. godine, prijomom Hrvatske u Vijeće Europe i dobivanjem dodatnih 17 uvjeta za dogradnju hrvatskoga političkoga sustava kao demokratskog društva, kompatibilnog dru-

gim europskim političkim sustavima, započeo taj proces, koji je mogao dobiti vjetar u krmu tek nakon političkih izbora 2000. i ustavnih promjena 2001. Dok je retrospektivna europeizacija drugih tranzicijskih država trajala relativno kratko – od trenutka pada komunizma do utvrđivanja kandidature za članstvo u EU-u – u Hrvatskoj je to razdoblje trajalo najduže. Ako tome dodamo i zakašniju europeizaciju političke znanosti – europski studiji uvedeni su kao poseban kolegij na fakultetima političkih znanosti, pravnim i ekonomskim fakultetima početkom devedesetih (Češka 1992, Mađarska 1992, dok je Rumunjska 1994. osnovala poseban Fakultet za europske studije u Cluju), a u Zagrebu je na Fakultetu političkih znanosti kolegij o procesima europskih integracija uveden tek 2003/2004. godine, iste godine kada i na zagrebačkom Pravnom fakultetu, ali su umjesto toga, tijekom prethodnog desetljeća, uvedeni mnogi kolegiji i produbljeni oni predmeti koji su potvrđivali orijentaciju k retrospektivnoj europeizaciji – tada vidimo da je taj model europeizacije za Hrvatsku bio vrlo relevantan, u smislu njezina kašnjenja na putu prema članstvu u EU-u.

To nas opet dovodi do vrijednosne ocjene tih tipova europeizacije: vjerojatno će se svi teoretičari europeizacije složiti da je model eksporta europskog modela nasiljem vrijednosno negativan iako neke njegove implikacije ne moraju biti izrazito negativne (primjerice parlamentarni sustav u Indiji modeliran uglavnom po britanskom modelu). Relativno velike rasprave izazvat će model širenja Europe kao *widening*, dakle proširenje vanjskih granica kontinenta, pri čemu je dubiozan geografski pojam kontinenta jer Europa nije

kontinent, nego subkontinent euroazijskoga kontinentalnog bloka ili, kako neki drže, euroazijsko-afričkog kontinentalnog bloka. Veću dilemu izazvat će onaj model europeizacije koji predmnijeva stvaranje političkog jedinstva u smislu izgradnje federalne *politeje* na tlu Europe u obliku Sjedinjenih Europskih Država kao pandana Sjedinjenim Američkim Državama; no kao pozitivni vrednovat će se modeli domaće penetracije europskih načina vođenja javnih politika i uklapanja u europski sustav vladavine. Na kraju, model kojim ovdje nadopunjujemo tu klasifikaciju mogao bi izazvati još veće dileme jer je on istovremeno i pozitivan i negativan po vrijednosnim konotacijama. Pozitivan je ako traje ograničeno vrijeme i služi kao poticaj za prijelaz na druge oblike europeizacije, a izrazito je negativan, konzervativan i po učincima demobilizirajući za druge oblike europeizacije ako traje predugo, kao u slučaju Hrvatske. No kako u politici treba gledati na krajnji ishod, a ne samo na međufaze procesa, valja potražiti druga značenja pojma europeizacije i razmotriti postojeće pristupe unutar modela europeizacije kao izgradnje modela europske vladavine da bi se uočile sve proturječnosti i mogući poticaji za političku teoriju i njezinu konceptualizaciju pojma.

2. Definicije europeizacije: pristupi teorija “srednjeg dometa”

U prvoj fazi razvoja i uporabe pojma europeizacije autori su se ograničavali na jednostavnu činjenicu međusobne interakcije između adaptacije pojedinih država članica novom nadnacionalnom obliku i procedurama odlučivanja te djelovanju tog novoga sustava odlučivanja i načina na koji

se “pravi politika” (*the way how politics is made*) povratno, na države članice. Tako se istraživanje europeizacije u prvo vrijeme svodilo samo na istraživanje utjecaja i učinka integracije na države članice. Polazeći od tog osnovnoga pitanja, koliko integracija mijenja aktere koji u njoj sudjeluju, na temelju doprinosa pojedinih aktera formuliranju, implementaciji i transformaciji ciljeva i oblika integracije, te u kojoj se mjeri manifestira povratni efekt na aktere koji inicijalno započinju proces integracije – razni su teoretičari pripremili pogodno tlo za daljnju konceptualizaciju fenomena europeizacije i njegovo pretvaranje u predmet posebnih istraživanja i teoretiziranja. Tako su, smatra Börzel (2005), istraživanjima o europeizaciji prethodila istraživanja i razvoj teorije europske integracije, i to *sensu stricto* baš političke teorije europske integracije. Börzel navodi tri pristupa koja su “oplodila” kasnije europeizacijske studije: prvi je pristup Andrewa Moravcsika (1994); drugi je pristup kojim je pridonio Wayne Sandholtz (1998), a treći je pristup što ga je razvila Beate Köhler-Koch (1999). Börzel je jedna od najautoritativnijih istraživačica europeizacije: iako je njezina analiza opsegom ograničena, možemo je uvjetno prihvatiti kao prolegomenu u kasniji razvoj europeizacijskih studija. Naime ona drži da su preteče europeizacijskih studija artikularali tri bitna teorijska dostignuća i zaključka, koji su unijeli nove interpretacijske paradigme u političku teoriju europskih integracija. Moravcsik je 1994. metodom “bottom-up” (od dna do vrha) došao do spoznaje da integracija jača državu-naciju, a ne da je slabi, te da stoga krajnji doseg procesa europske integracije neće biti, kao što je logično i racionalno

pretpostaviti, konačna izgradnja jedne europske federacije. Zahvaljujući uvođenju varijable liberalnog intergovernmentalizma, kao procedure donošenja glavnih odluka – države se međusobno pogađaju u okviru sustava vrijednosti liberalnoga tržišta, ali uporno zadržavaju kontrolu nad procesima i postupno doziraju snagu i ovlasti nadnacionalnih institucija i tijela, gradeći jedan sofisticiran sustav protuteža i ravnoteže, svojevrsan *check and balance* mehanizam kočnica i proturavnuteža, nasuprot nadnacionalnom impetusu. Rezultat je jačanje države-nacije, ali na novim osnovama: ne više u klasičnom vestfalskom sustavu, nego u ozračju neprestane interakcije s jedne strane procesa “bottom-up”, a s druge strane procesa “bottom-down” (od vrha prema dnu, što će reći od najviših oblika integracije do najnižih sastavnica toga procesa – država-nacija).

Drugi je rezultat onaj do kojeg je došao Sandholtz, koji zastupa alternativni pristup učinka (*impact*) integracije među državama članicama. On tvrdi da integracija može stvoriti nove opcije za domaće aktere u njihovu izboru saveznika i arena stvarajući sustav višerazinske politike i tako pridonijeti induciranju promjena u domaćim institucijama i javnim politikama. Pojam “višerazinske politike” podrazumijeva da nacionalne vlade nisu jedini protagonisti ni cilj integracije niti su one ekskluzivna karika koja povezuje nacionalne politike i EU. Domaći akteri, vladini ili nevladini, rekalibriraju svoje ciljeve kao rezultat i implikaciju članstva u EU-u. Tako domaći akteri mogu iskoristiti postojanje nadnacionalne razine odlučivanja da bi osigurali promjene u domaćem političkom kontekstu, a time i domaću reformu, koja bi bila relativno

nemoguća bez postojanja nadnacionalnih impulsa; Sandholtz je analizirao djelovanje francuske i talijanske vlade koje su iskoristile zahtjeve što ih je pred zemlje članice stavio proces izgradnje Europskog monetarnoga sustava i Europske monetarne unije da bi na taj način osigurala lakše provođenje reforme domaće monetarne politike, što bi bilo gotovo nemoguće bez tog vanjskoga stimulansa.

Beate Kohler-Koch pošla je korak dalje u analizi transformacije sustava vlade u sustav vladavine na europskoj razini. Njezin je argument da integracija nije samo pomaknula distribuciju moći između raznih razina vlasti, nego je pomaknula i granicu između javne i privatne sfere. Tako je promijenjen karakter države, njezina institucionalna struktura i svekoliki politički proces. Transformirala se ne samo forma nego i bit države; povećala se količina aktera, komplicirali su se odnosi među njima, disperzija moći i pluralizam centara odlučivanja modificirali su tradicionalnu strukturu vlasti pretvarajući je postupno u novu kvalitetu – u vladavinu. Proces i institucije vladanja postali su tako proces i institucije vladavine, višerazinske vladavine koja metodom prelijevanja (*spillover*) prevladava klasičnu državu – dakle nešto što je u biti suprotno onom procesu koji tematizira Moravcsik.

Na temelju te “predpovijesti” europeizacije izrasta množina definicija, teorijskih i operativnih, koje utječu na daljnja istraživanja i ramifikaciju interesa teoretičara i empirijskih istraživača europskih integracija. No najveći doprinos razvoju europeizacije nije proizišao iz procesa koji bismo mogli nazvati racionalnim konstruktivizmom, nego iz empirijskih istraživanja koja

su dala mnogo empirijskog materijala na temelju kojeg je bila moguća daljnja konceptualizacija i teorijsko uobličavanje fenomena europeizacije s pozicije *ex-post*.

Prva značajnija definicija europeizacije potekla je iz konteksta empirijskih istraživanja ustavne promjene u Francuskoj 1994. godine. Po Landrechu, europeizacija je inkrementalni proces koji utječe na smjer i oblike politike na taj način da političke dinamike Europske unije postaju dio organizacijske logike politike na nacionalnoj i subnacionalnoj razini (Landrech, 1994). Ako prihvatimo tu operativnu definiciju, onda ćemo vidjeti da je ona produktivna u hrvatskim uvjetima jer je došlo – ili pak dolazi – do promjene “organizacijske logike politike” na subnacionalnoj razini kada je u pitanju pritisak vezan za, primjerice, regionalizaciju zemlje radi adaptacije “organizacijskoj logici” javnih politika EU-a. No konkretni primjeri mogli bi se pronaći i u drugim slučajevima.

Tanja Börzel je, izučavajući subnacionalne odgovore u obliku *policyja*, javnih politika kao rezultata *policy* procesa u Europskoj uniji, na slučaju Španjolske i Njemačke došla 1999. godine do zaključka da je europeizacija proces u kojem područja domaćih javnih politika postaju sve više podvrgnuta europskom *policy-making*, kreiranju javnih politika u EU-u. Danas, nakon nekoliko subsekventnih reformi EU-a, možemo konstatirati da se čak oko 80% javnih politika jedne države članice artikulira i formulira na europskoj razini, a da je više od 30% javne uprave jedne države članice involvirano u donošenje odluka u sferi javnih politika na razini EU-a. To s jedne strane znači da javna politika EU-a nije moguća bez proži-

manja s procesom artikuliranja zajedničkih javnih politika, koji se odvija na nacionalnoj razini iako je krajnji adresat ipak nadnacionalna razina. Ali njoj prethodi “rad” na nacionalnoj razini, kao što se kasnija implementacija javnih politika s razine EU-a prožima s artikulacijom javnih politika na nacionalnoj razini – onih dopunskih i onih “striktno” autonomnih, koje su još uvijek *domaine réservée* nacionalnih političkih vlasti i čine posljednji bastion koji grčevito brane nacionalne političke elite ili barem dio njih (unutarnji poslovi, sigurnost, porezne ovlasti itd.).

Treći pristup mogućim definicijama europeizacije kristalizirao se kroz istraživanje promjena u domaćim institucionalnim i *policy* strukturama. Koliko je domaća promjena inducirana europskim integracijskim procesima? To je ključno pitanje, koje opravdava cijelu teorijsku konstrukciju europeizacije ili je demantira i marginalizira. “Klasični” teoretičari europskih integracija ne osvrću se na pojam europeizacije držaći ga suvišnim; umjesto toga ističu validnost pojmova kao što su adaptacija, harmonizacija, konvergencija, kondicionalnost – sve što bi trebalo izgledati kao sastojak pojma europeizacije (primjerice Nugent, 2006). Dinan, u svojoj svakako najboljoj enciklopediji europske integracije, uopće ne spominje pojam europeizacije kao odrednicu koju treba objasniti, ali je zato sadržaj europeizacije supsumiran pod odrednicom “domestic change” (Dinan, 2000). Iz istraživanja promjena u domaćoj institucionalnoj i *policy* strukturi proizšla je definicija koju nude Rice, Cowles i Caporaso (2001): europeizacija je pojava i razvoj europske razine posebne strukture vladavine, odnosno političkih, pravnih i socijalnih institucija po-

vezanih s rješavanjem političkih pitanja koje formalizira interakciju među akterima, i *policy* mreža orijentiranih i specijaliziranih u stvaranju autoritativnih europskih pravila.

No i iz sektorskih istraživanja nastale su operabilne definicije koje, sve zajedno, mogu pridonijeti rasvjetljavanju mnogostrukih značenja europeizacije. Jedno je od takvih istraživanja transnacionalna studija o realizaciji transportne politike EU-a, koja je poslužila Héritieru da procijeni utjecaj i učinak EU-a na proces nacionalnog *policy-making* (Héritier, 2001). Za njega je europeizacija proces utjecaja koji proizlazi iz europskih odluka i učinaka na javne politike država članica i na njihove političke i administrativne strukture. Ona obuhvaća sljedeće elemente: europske odluke, procese koji su inicirani (*triggerred*) tim odlukama i učinke tih procesa na nacionalne politike, procese odlučivanja i inistitucionalne strukture.

Iz svih tih pristupa Radaelli je izvukao svoju definiciju, na temelju relevantne literature i rezultata empirijskih ali i teorijskih istraživanja, ne bez ambicija da dade sveobuhvatnu, komprehenzivnu i detaljnu definiciju koja bi mogla poslužiti za formuliranje jedne sveopće teorije europeizacije. Po njegovu mišljenju europeizacija se odnosi na (a) konstrukciju, (b) difuziju i (c) institucionalizaciju formalnih i neformalnih pravila, procedura, *policy* paradigmi, stilova, "načina na koji se nešto radi", zajednički dijeljenih vjerovanja i normi koje su prvo definirane i konsolidirane u odlukama Europske unije i potom ugrađene u logiku domaćeg (političkog) diskursa, identiteta, političkih struktura i javnih politika (Radaelli, 2003).

Radaellijeva je definicija, svakako, ambiciozna; sugerira složenost fenomena, ali ga baš ne pojašnjava. U ovom trenutku držim da je korisno ostaviti raspravu o definitivnoj, konačnoj definiciji otvorenom i poći induktivnim putem, za što ovdje i u ovom trenutku imamo pogodne primjere. Polazeći od svih navedenih pristupa, valjalo bi izvršiti testiranje validnosti svih definicija na konkretnom istraživačkom predlošku. Ako dakle pođemo od jednog *mixtum compositum* svih tih definicija, nedvojbeno je da je europeizacija složen proces koji se manifestira u nekoliko stupnjeva: prvo, kroz izgradnju jednog novog modela političkog odlučivanja koji ne supstituira, nego djeluje komplementarno s modelom klasične vlasti, a to je model vladavine (*governance-model*), političkog upravljanja koje prevladava klasični panoptikum državnih aktera i nadopunjuje ga brojnim nevladinim akterima; drugo, kroz nove političke institucije, promjene u političkom ponašanju aktera, inovacije u političkom diskursu i procesu; treće, kroz konstrukciju zajedničkih vrijednosti i paradigmi u cijelom europskom političkom prostoru. Sve to mijenja uvriježene i tradicionalne pojmove politike, prava i ekonomije: mijenja koncepciju države, posebice klasični pojam suverenosti (kakav je, primjerice, artikuliran u hrvatskom Ustavu), i upućuje na međuovisnost svih involviranih aktera. Europeizacija nije sinonim za političku integraciju, nego sveobuhvatan proces koji unosi radikalnije promjene ne samo u oblik političkih institucija nego i u ponašanje ljudi i u njihovu svijest.

Europeizacija se stoga mora istraživati na posebnim područjima da bi se moglo doći do komprehenzivnog objašnjenja što taj proces jest i, nakon toga,

do pravilne ocjene dalekosežnosti toga procesa za promjene u shvaćanju politike. Zato treba razlučiti područja na kojima valja pristupiti istraživanju europeizacije. Kevin Featherstone identificirao je četiri područja koja treba pokriti istraživanjima o europeizaciji: to su povijesni procesi, kulturna difuzija, institucionalna adaptacija i adaptacija *policy* procesa. (Featherstone, 2003). Vivien Schmidt sugerirala je drukčije razlikovanje prioriternih područja istraživanja: po njoj valja razlikovati ekonomsku, institucionalnu i idejnu (idea-tional) adaptaciju (Schmidt, 2002), pri čemu idejna adaptacija pokriva i kulturnu adaptaciju, i promjenu u ponašanju i vrijednosnu adaptaciju. No to s druge strane osiromašuje cjelovit, kontekstualni okvir istraživanja. Ne treba zaboraviti da je ovdje, kako zaključuje Hix, riječ o jednom novom političkom sustavu, čime se pokrivaju svi ingredi-jenti političke promjene: vlast, politika, akteri, procesi, institucije, vrijednosti – sve su to sastavni dijelovi pojma političkoga sustava (Hix, 2005). Stoga je možda istraživanju europeizacije najbolje prići s aspekta empirijskog materijala koji nam je na raspolaganju. Zato ćemo ovdje iznijeti i predložiti konkretnu, aplikativnu shemu istraživanja europeizacije, koja bi na kraju morala rezultirati i novim saznanjima o politici i njezinim promjenama, o smislu politike kao racionalne ljudske djelatnosti te o političkoj zajednici.

3. Model istraživanja i definiranja područja testiranja validnosti i pojma europeizacije

Da bi se shvatila europeizacija, ne samo kao složen fenomen i proces koji ne znači samo djelovanje europskih modela na nacionalne i subnacional-

ne modele politike, nego i utjecaj nacionalnih modela politike na europski model vladavine i na njegovu artikulaciju u svim segmentima, valja nam definirati metode empirijskog istraživanja procesa europeizacije. Jasno je da rješenje, odnosno odgovor na pitanje o učinku europeizacije može dati samo komparativno-politička analiza. Zato u fokus istraživanja prvo treba staviti evoluciju i razvoj političkoga sustava Europske unije. U okviru ovog prvog područja postavljaju se tri istraživačka problema:

1. Kako procijeniti razvoj transnacionalnoga političkoga sustava s dije-ljenim vrijednostima (*shared values*) i njegove impulse za promjenu nacionalnih političkih sustava?
2. Kako identificirati bitne promjene u sferi vladavine (*governance*) koje su se dogodile u EU-u i potom se proširile na države članice?
3. Koje je nove institucije, akteri, procedure i političke vrijednosti generirao politički sustav EU-a?

Međutim odgovor na pitanje o učinku europeizacije ne može proizi-ći samo iz analize političkoga sustava EU-a. Nužno je napraviti komparativnu analizu razvoja političkih sustava u “starim” državama članicama EU-a vo-deći pritom računa o specifičnostima “čvrste jezgre” i o specifičnostima zemalja prvog, drugog, trećeg, četvrtog i konačno petoga proširenja. Te se zemlje bitno razlikuju po stupnju adaptacije i po povratnim impulsima koje daju dvosmjernom procesu europeizacije. Razumljivo je da zemlje stare, odnosno čvrste jezgre oko koje se šire koncentrični krugovi sljedećih proširenja imaju drugačiji položaj i duže iskustvo u procesu europeizacije, ali to ne znači da ih je i proces europeizacije zahva-

tio u jednakoj mjeri i jednakim intenzitetom. Zato te političke sustave treba analizirati diferencirano, vodeći računa o specifičnostima i o većoj ili manjoj rezistentnosti svakoga pojedinoga sustava na proces europeizacije. I tu se mogu formulirati tri istraživačka zadatka:

1. Kako je europeizacija djelovala na promjene političkih sustava starih članica i kakva je njihova interakcija?
2. Koji je politički okoliš (ozračje) olakšao uvođenje, razvoj i prihvatanje modela vladavine (*governance-model*)?
3. U kojoj su mjeri nove javne politike i nove političke procedure, elaborirane i usvojene na europskoj razini, utjecale na promjene u modelu zapadnih, konsolidiranih demokracija i koliko je europeizacija (i je li uopće) pridonijela toj konsolidaciji?

Nakon toga treba izvršiti sličnu analizu i u političkim sustavima novih država članica EU-a, onih koje su zahvaćene petim proširenjem iz 2004. godine. Tranzicijske zemlje obuhvaćene tom skupinom pokazuju neke zajedničke tendencije i trendove, koji zahtijevaju analizu sa stajališta "konsolidacije u progresu"; i tu je predmet istraživanja moguće operacionalizirati u tri zadatka:

1. U kojoj je mjeri europeizacija ubrzala tranzicijske procese u novim demokracijama?
2. Kako su se nove demokracije adaptirale modelu vladavine i u kojoj su mjeri svoj model vlasti (*government-model*) prilagodile modelu vladavine (*governance-modelu*)?
3. Koje su procedure i metode deliberativnog odlučivanja pospješile raz-

voj novih demokracija i koje su se nove političke institucije, promjene u političkom ponašanju i inovacije u političkom procesu manifestirale u procesu od kandidature do članstva?

Na kraju, proces europeizacije treba testirati i na modelu država kandidatkinja za prijam u članstvo EU-a. Uvjetno, u tu bi skupinu valjalo svrstati i "zakašnjele" pripadnike skupine petoga proširenja, kao što su Rumunjska i Bugarska koje su primljene u članstvo s uvjetnom klauzulom, tj. pod prijetnjom suspenzije članstva ako zastanu u svom procesu adaptacije, konvergencije i harmonizacije s EU-om. No svakako u tu skupinu spadaju sadašnje države kandidatkinje Hrvatska i Turska. Testiranje učinka europeizacije na njihovu primjeru predstavlja možda definitivan test validnosti pojma europeizacije kao sveobuhvatnoga procesa prilagodbe nacionalne razine nadnacionalnoj razini politike i prilagodbe nadnacionalne razine nacionalnoj razini politike. Do toga je već došlo prihvatanjem diferencirane uvjetovanosti (*differentiated conditionality*), kao u slučaju Hrvatske, usvajanjem odstupanja od nekih modela političkoga ponašanja i vrijednosti u EU-u, u slučaju odustajanja od namećanja načela multilateralizma u odnosima sa susjedima, kako je to učinjeno u definitivnoj verziji Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju iz 2001. I tu se istraživački zadaci mogu formulirati u glavnim pitanjima koja potvrđuju (ili demantiraju) validnost europeizacijske sheme:

1. Kako je europeizacija država kandidatkinja utjecala, kroz primjenu načela uvjetovanosti (*conditionality*), na transformaciju i reformu tih zemalja? Ili konkretno, kako će

europaizacija djelovati na primjeru hrvatskoga političkoga sustava i na koje će zapreke naići?

2. Koje su glavne zapreke izvođenju modela vladavine u političkoj realnosti zemlje i kako pripremiti političke aktere na nacionalnoj razini za to? U slučaju Hrvatske, koji će biti glavni stimulansi za uvođenje modela vladavine u javnu upravu zemlje i u sustav donošenja političkih odluka u okviru hrvatskoga političkoga sustava?
3. Kako će razvoj novih institucija, procedura i vrijednosti pospješiti razvoj demokracije u tim zemljama? Koje će nove institucije, procedure i vrijednosti unaprijediti i ojačati demokraciju u Hrvatskoj?

Na kraju, ako nakon tih sektorskih i područnih istraživanja formuliramo glavni istraživački problem, poslužiti ćemo se, što je najbolje, Landrechovom definicijom europaizacije koja, primijenjena na naš slučaj, ima oblik dileme: kako će europaizacija, koja podrazumijeva inkrementalni proces preorijentacije smjera i oblika politike, pri kojem političke i ekonomske dinamike EU-a postaju dio organizacijske logike nacionalnih politika i kreiranja politike, djelovati na različite političke sustave podijeljene po tradicijama i stupnju razvoja, ekonomskog i socijalnog, i koje će biti najveće zapreke s jedne strane, a stimulansi s druge?

4. Zaključak

Polazeći od dosadašnjih dostignuća u istraživanju europaizacije, nije dovoljno ograničiti se samo na teorijsku razinu: potrebno je, služeći se metodama komparativne politike, doći do empirijskih pokazatelja učinaka euro-

peizacije. Na tom putu moguć je rizik da se svi ili većina rezultata političke transformacije pripišu prilagodbi Europskoj uniji i procesu europaizacije. Nedvojbeno je da se politički sustavi mijenjaju i u skladu s impulsima koji ne ovise o interakcijskim i međuovisnim procesima koji se zbivaju unutar europskog okvira, odnosno unutar institucionalnog i vrijednosnog okvira EU-a. Moguće je i pozitivne učinke nekih aspekata globalizacije pripisati djelovanju procesa europaizacije ako se istraživanje ne provede dovoljno rigorozno s aspekta već afirmiranih i testiranih metoda komparativno-političke analize.

Budući da je europaizacija bitno adaptivan proces, onda se, opravdano, postavlja pitanje o njegovim oblicima. Dva se oblika tog adaptivnoga procesa mogu identificirati. Prvi je oblik iskustveno učenje: institucije se mijenjaju na temelju svojega iskustva u doticaju s institucijama na europskoj razini, kada se interpretira učinak tih institucija na europskoj razini kao pozitivno iskustvo. Drugi je oblik tzv. kompetitivna selekcija: borba za preživljavanje u kojoj opstanak i razvoj institucija ovise o njihovoj performansu i adaptaciji promijenjenim okolnostima. Tako i institucije teže ostvarenju komparativne prednosti jer ih odupiranje promjenama vodi k odumiranju. Kao što kaže princ Salina u *Gepardu* Tomasija di Lampeduse, "moramo sve promijeniti da bi ostalo isto". A okoliš se mijenja, zahvaljujući porastu sredstava interaktivne komunikacije. Nijedan politički sustav više nije autarkičan kakav je mogao biti u Europi prije negoli je Europska unija poprimala ovakav oblik. Europski model vladavine bitno je promijenio način na koji

se danas poimlje politika. Iako su snage koje podupiru klasični model vlasti još uvijek jake u obrani starih vrijednosti, novi model vladavine svakim danom krči svoj put u državama članicama i mijenja ustaljene navike političkoga ponašanja i djelovanja, gradeći novu političku paradigmu. Za Hrvatsku je, prihvaćanjem njezine kandidature za prijam u članstvo EU-a, nastupila nova faza u razvoju političkih institucija, aktera, vrijednosti i postupaka. Stoga je

i za hrvatsku politiku presudno pitanje koliko će se Hrvatska promijeniti na bolje kroz proces europeizacije i koliko će jačati demokratske institucije i procedure u procesu prilagodbe Europskoj uniji i njezinu modelu vladavine. Prvi je korak na tom putu istraživanje učinaka europeizacije na hrvatsku politiku i doprinos hrvatske politike europeizaciji kao novoj političkoj paradigmi, na što najbolji odgovor može dati hrvatska politologija sama.

LITERATURA

- Ágh, A. (2004), "The Adolescence of East Central European Democracies: Europeanization as an Opportunity for Further Democratization", u: Ágh, A. (ur.), *Europeanization and Regionalization: Hungary's Accession*, Budapest: Hungarian Centre for Democracy Studies, 231-258
- Allen, D. (2005), "Cohesion and Structural Forms", u: Wallace, H., Wallace W., Pollack M. (urednici), *Policy and Policy Making in the European Union*, Oxford: Oxford University Press, 243-266
- Anderson, J. J. (2005), "Germany and Europe: Centrality in the EU", u: Bulmer, S., Lequesne, C., *The Member States of the European Union*, Oxford: Oxford University Press, 77-96
- Börzel, T. (2005), "Europeanization: How the European Union Interacts with its Member States", u: Bulmer, S., Lequesne, C., *The Member States of the European Union*, Oxford: Oxford University Press, 45-76
- Cowles, M. G., Caporaso, J., Risse, T. (2001), *Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change*, Ithaca: Cornell University Press
- Dinan, D. (2000), *Encyclopedia of the European Union*, Basingstoke: Palgrave
- Featherstone, K., Radaelli, C. (2003), *The Politics of Europeanization*, Oxford: Oxford University Press
- Geddes, A. (2003), *The Politics of Migration and Immigration in Europe*, Oxford: Oxford University Press
- Geyer, M. (1989), "Historical Fictions of Autonomy and the Europeanization of National History", *Central European History*, 22/3-4, 316-342
- Hix, S. (2005), *The Political System of the European Union*, Basingstoke: Palgrave
- Jönssen, C., Tägil, S., Törnquist, G. (2000), *Organizing European Space*, London: Sage
- Kohler-Koch, B. (1996), "Catching up with Change: the Transformation of

- Governance in the European Union”, *Journal of European Public Policy*, 3/3, 359-380
- Landrech, R. (1994), “Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France”, *Journal of Common Market Studies*, 32/1, 69-88
- Mazover, M. (2004), *Mračni kontinent* (prijevod: E. T. Mucciacciaro), Zagreb: Prometej
- Moravcsik, A. (1994), “Why the European Community Strengthens the State: Domestic Politics and International Co-operation”, Working Paper No. 52, Harvard University: Center for European Studies
- Nugent, N. (2006), *The Government and Politics of the European Union*, Basingstoke: Palgrave
- Nye, J. S. jr. (2002), *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone*, tal. prijevod: *Il paradosso del potere americano: Perché l'unica superpotenza non può più agire da sola*, Torino: Einaudi
- Phinnemore, D., McGowan, L. (2004), *A Dictionary of the European Union*, London and New York: Europa Publications
- Olsen, J. P. (2002), “The Many Faces of Europeanization”, *Journal of Common Market Studies*, 40: 5, 921-952
- Olsen, J. P. (2003), “Europeanization”, u: Cini, M. (2003), *European Union Politics*, 333-348
- Patten, C. (2001), “Sovereignty, Democracy and Constitution – finding the Right Formula”, Schuman Lecture Papers 2001, Canberra: Australian National University
- Quaglia, L., Neuvonen, M., Miyakoshi, M., Cini, M. (2006), “Europeanization”, u: Cini, M., *European Union Politics* (2. izd.), Oxford: Oxford University Press, 405-420
- Radaelli, C. (2000), “Whither Europeanization? Concept Stretching and Substantive Change”, European Integration Online Paper 4, <http://eiop.at/eiop/texte/2000-008a.htm>
- Rifkin, J. (2004), *The European Dream: How Europe's Vision of the Future is Quietly Eclipsing the American Dream*, New York: Penguin
- Risse, T., Cowles, M. G., Caporaso, J. (2001), “Europeanization and Domestic Change: Introduction”, u: Risse, T., Cowles, M. G., Caporaso, J. (urednici), *Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change*, Ithaca: Cornell University Press
- Sandholtz, W., Sweet, S. (1998), *European Integration and Supranational Governance*, Oxford: Oxford University Press
- Schmidt, V. (2002), “Europeanization and the Dynamics and Mechanics of Economic Policy Adjustment”, *Journal of European Public Policy*, 9/6, 894-912
- Schmitter, P. C. (1996), “Imagining the Future of the Euro-Polity with the Help of New Concepts”, u: Marks, G., Sharpf, F. W., Schmitter, P. C., Streeck, W., *Governance in the European Union*, London: Sage
- Telo, M. (2004), *Dallo Stato all' Europa*, Roma: Carrocci
- Wallace, H. (1999), “Analysing and Explaining Policies”, u: Wallace H., Wallace W. (urednici), *Policy Making in the European Union*, Oxford: Oxford University Press

The Europeanization of Politics: Building a Terminology for European Studies

SUMMARY

The article discusses the problem of Europeanisation, one of the key concepts developed within the European Studies in the last ten years or so, since the adoption and entry into force of the Maastricht Treaty. The first part of the article deals with various models of Europeanisation in a context extending beyond the conceptual framework of the European Union, within which the phenomenon of Europeanisation arises. Therefore, the author attempts to develop a typology of broader approaches to the identification of the phenomenon and process of Europeanisation, which includes six conceptions thereof: the first approach is a geographical-political one, where Europeanisation is seen as a change in outer borders of Europe, from the reduction of Europe to the countries of Western Europe and Central Europe, to the extension of the concept of Europe to marginal countries; the second approach links the concept of Europeanisation with the development of political institutions on the European level. The third definition identifies Europeanisation as an export of various forms of political organisation, a process which proceeds from the experience of European colonisation to the diffusion of European values as a role model for other continents; the fourth model of Europeanisation is the identification with the project of European unification, i. e. the process of integration which ends up in a federal, unified Europe; the fifth subtype is the penetration of national systems of governance by the European model of multilevel governance, which becomes manifest in the adaptation, convergence and harmonisation of the political and legal systems of member nations.

The author elaborates on this classic typology by adding the sixth approach, which he calls "retrospective Europeanisation". It involves Europeanisation as identification with traditional European values that existed before EC and EU, primarily with the pre-integration traditional, cultural and religious identities. This Europeanisation is equivocal by its valency because it becomes manifest as a stimulus for change and transition onto the second stage of Europeanisation if it lasts for a limited period of time; if, in turn, it lasts too long, as in the case of Croatia, it slows down the second stage of Europeanisation involving the penetration of European models of governance and the concurrent building of the national model. The second part of the article deals with various definitions of Europeanisation that have stemmed from the field of empirical research. Here too the author highlights five types of definitions, which, however, are not mutually exclusive, but point to the complexity of the phenomenon. Finally, the author offers a model of research which, in the case of Croatia, would test the validity of the Europeanisation concept and would show through comparative political analysis the impact of the process of Europeanisation on the changes of the political system and the classic conception of politics in Croatia, as a component of the process of building a terminology for European Studies.